

ТЕТЯНА КОСМЕДА

ЛІНГВОКРЕАТИВНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В ЇЇ ЕГО-ТЕКСТАХ
(НА МАТЕРІАЛІ ЕПІСТОЛЯРІЮ ПОЕТЕСИ (1870-1890)
ТА ЇЇ РОЗДУМІВ ПРО ЛИСТИ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ)

У полі зору лінгвістики ХХІ ст. знаходяться его-тексти, дослідження яких дає змогу більш глибоко зрозуміти мовну особистість, її психотип, своєрідність лінгвокреативності, манеру мовлення, комунікативні стратегії і тактики під час творення саме інтимізованих текстів. Під его-текстом розуміємо текст, що репрезентує інтимну сферу мовленнєвої діяльності, зокрема й діалог Его-особистості з її ж Alter Ego або наслідок цього діалогу, его-текст репрезентує автокомунікацію¹, а також комунікацію з близьким оточенням. Типовими жанрами его-текстів, як відомо, є щоденник, мемуари, листи, оскільки саме в них найбільш послідовно репрезентується мовна свідомість автора з його почуттями, емоціями, інтенціями, інтимними думками, надіями, мріями, оцінками, характерними рисами мовлення, психотипу, характеру. Его-тексти дають змогу послідовніше зрозуміти внутрішній світ людини, її світобачення, світовідчуття і світорозуміння, на їхній підставі можна з'ясувати й „мовну біографію” особистості та ін.²

Prof. dr hab. ТЕТЯНА КОСМЕДА [TETIANA KOSMEDA] – Zakład Ukrainistyki, Instytut Filologii Rosyjskiej i Ukrainskiej, UAM, Poznań, e-mail: tkosmeda@gmail.com

¹ Див.: Т.А. КОСМЕДА, *Его і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу*, Дрогобич: Видавництво „Коло” 2012.

² Див.: Т.А. КОСМЕДА, *Его-тексти Степана Руданського: відтворення комунікативної компетенції та фактів його „мовної біографії”*, [в:] Т.А. КОСМЕДА, Т.Ф. ОСПОВА, Н.В. ПІДДУБНА, *Степан Руданський: феномен моделювання „живого” мовлення українців*, Харків–Познань: Видавництво „Коло” 2015, с. 189-205.

Отже, до его-текстів насамперед відносять листи, зразки епістолярного стилю мовлення чи епістолярного дискурсу. В его-текстах простежуємо певну нейтралізацію функційних стилів: їхні межі дещо стираються, тому доцільніше використовувати для їхнього окреслення термін „дискурс”, про що переконливо пише, напр., Тетяна Монахова³. Однак, як видається, у XIX – на поч. XX ст. епістолярний стиль ще мав виразну специфіку, зокрема й національну, оскільки модернізм не набув ще належного поширення, а вчені наголошують, що нейтралізація функційних стилів мовлення пов’язана саме з модерністською стратегією текстотворення, що активізувалася в XX ст., але листи Лесі Українки вже засвідчують наявність названого процесу.

Епістолярний стиль (дискурс) має певну традицію дослідження в українському мовознавстві, зокрема Світлана Богдан зробила спробу описати окремі епістолярні ідіостилі вишуканих українських мовних особистостей, схарактеризувавши їхню „епістолярну поведінку”. Зазначена дослідниця зауважує, що

епістолярна спадщина, поза сумнівом, – одне з найголовніших джерел, за допомогою якого можна реконструювати автопортрети адресантів, стереотипи їхньої мовної поведінки й певною мірою змоделювати парадигму мовної комунікації, її домінуювальні ознаки і специфіку міжособистісних взаємин відомих українських постатей минулих епох. Зрозуміло, що цілісний портрет особистості й мовну парадигму його репрезентації навряд чи є змога відтворити за умов неповної збереженості епістолярії, хоча пізнати загальні (й визначальні) тенденції такої комунікації все ж таки можливо⁴.

Дослідження епістолярної поведінки українців далеке до завершення, хоча його досить активно вивчали (С. Богдан, Є. Баран, О. Браніч, В. Брюген, О. Булах, Л. Вашків, Е. Ветрова, М. Возняк, В. Галич, С. Ганжа, О. Геращенко, В. Гладкий, І. Григоренко, В. Грещук, Я. Дашкевич, О. Дорошкевич, Р. Доценко, В. Дудко, Н. Журавльова, І. Забіяка, Т. Заболотна, Л. Зарицька, С. Кіраль, С. Комарова, Т. Конончук, Р. Корогодський, М. Коцюбинська, В. Кузьменко, Л. Курило, К. Ленець, Л. Лушпинська, Ж. Ляхова та ін.). Усе ж проблематика дослідження епістолярного дискурсу має низку невивчених аспектів, а корпус укра-

³ Т.В. МАНОХІНА, *Народництво, модернізм і постмодернізм у лінгвістиці*, Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили 2015, с. 273.

⁴ С. БОГДАН, *Епістолярна поведінка українців у XIX-XX ст.*, навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., Луцьк: Видавництво Вежа-друк 2013, с. 4.

їнського епістолярію чималий, тому в зазначеній царині ще багато білих плям, що стосується й епістолярної спадщини Лесі Українки.

В українському мовознавстві її епістолярій вивчали такі вчені, як Григорій Аркушин⁵, Світлана Богдан⁶, Ганна Конторчук⁷, Іван Романченко⁸, Віталій Святовець⁹, Валентина Статєєва¹⁰, Любов Томчук¹¹ та ін. Мають місце як ґрунтовні напрацювання, де окреслюються загальні риси епістолярію поетеси (В. Святовець), так і аспектні наукові розвідки, у яких вивчається антропоніміка її листів (Г. Аркушин, Г. Конторчук), сприйняття свята в її мовній свідомості (С. Богдан), листування з окремими адресатами (І. Романченко), відображення ставлення до проблем мовознавства (В. Статєєва) та ін.

Динамічний поступ лінгвістики, дослідницькі неопарадигми породжують і нові аспекти вивчення его-тексту (дискурсу), зокрема й епістолярію Лесі Українки.

Наголосимо, що Леся особливо ставилася до процесу породження его-текстів у формі листів, оскільки залишила про це чимало висловів і у своїй художній спадщині; напр., у неї є коротке оповідання *Лист у далецькій*, де письменниця ідеалізує процес писання листів, а в нарисі *Голосні струни* поетеса переживає разом зі своєю героїнею Настею Гриценко й емоційно розмірковує про те, яке хвилювання може охопити людину лише при думці про писання листа коханому; тут також репрезентовано сумніви, вагання, переживання перед викладом на папері своїх потаємних думок, душевного стану, порівн.:

Вона сіла при столі, взяла перо й папір і налагодилась писати. Довго сиділа вона, то здіймаючи перо, то спускаючи його немов до писання, але папір лежав білий

---

⁵ Г.Л. АРКУШИН, *Варіанти імені, жартівливі прізвиська, псевдоніми та криптоніми Лесі Українки*, „Дивослово” 1995, № 2, с. 15-16.

⁶ С. БОГДАН, *Вералізація концепту свята в епістолярній поведінці Лесі Українки*, „Studia Ukrainica Poznania” 2013, z. 1, s. 23-38.

⁷ Г.К. КАНТОРЧУК, *Антропоніми в листах Лесі Українки*, „Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту” 2001, № 7, с. 66-68.

⁸ І.С. РОМАНЧЕНКО, *Михайло Драгоманов і Леся Українка в їх листуванні*, „Наукові записки” 2(1948), с. 172-189.

⁹ В.Ф. СВЯТОВЕЦЬ, *Епістолярна спадщина Лесі Українки*, Київ: Видавництво „Вища школа” при КДУ 1981.

¹⁰ В.І. СТАТЄЄВА, *Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX – початку XX ст. (на матеріалі спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.)*, Ужгород: Спалах 1997.

¹¹ Л.В. ТОМЧУК, *Нові аспекти дослідження епістолярію Лесі Українки*, „Філологічні студії” 2005, № 3-4, с. 118-123.

і ні слова на ньому не було. Вона зітхнула, тремтячою рукою тихо поклала перо на стіл, встала і вийшла з хати у темний садок. Тихо походжаючи по стежці, вона все думала невимовлені, ненаписані думки-гадки; невимпані сльози серце їй гнітили. Вона все думала, гадала: „Ні, не могу я писати до нього. Що могу я йому написати? Бездушний лист про різні питання, про міські новини, заправлений дотепними фразами, безжурним юмором, – товариський лист, навіть не дружній. Але нащо мені се? Навіщо мені ся гімнастика розуму, коли душа моя стогне і рветься від жалю? Як тільки я сяду писати до нього, я думаю тільки про те, що я його люблю, без міри, без краю, що те кохання – ніж в моєму серці, – вирви ніж із серця, і воно кров'ю зійде. [...] Я мушу мовчати, мушу зректися єдиної потіхи – листів від нього, бодай тих коротких байдужих листочків. Нема в його листах ні одного чулого, дружнього слова, хоч би на сміх сказаного...¹²

Леся Українка характеризує листи, манеру письма, що властиві для епістолярної поведінки жіночої української мовної особистості другої половини XIX ст., омовлюючи риси національного характеру українців, зокрема високий ступінь емоційності. Письменниця образно номінує лист як людський феномен, знаходить для нього цілу низку епітетів – лист *бездушний, товариський, не дружній; короткі, байдужі листочки, єдина потіха* та ін. Сам процес писання листів поетеса окреслює як *гімнастику розуму*, тим самим указуючи на значущу роль процесу писання листів для української мовної особистості загалом. Як відомо, еґо-тексти допомагають людині долати переживання, оскільки думки, викладені на папері, сприймаються вже інакше, папір поглинає первинні емоції, вони дещо нейтралізуються, коли їх довірити паперу¹³.

В оповіданні *Приязнь* Леся характеризує манеру писання листів незрілої мовної особистості, що ще не володіє епістолярним стилем, відповідними тактиками листування, тому цей процес ще не захоплює її героїню Юзю, порівн.:

Листи ж не писалися; Юзі якось зовсім не було часу писати Зоні, хоч сказати знайшлося би чимало. Юзя писала листи ще зовсім по-дитячому, самими фактами, та й тих не вмiла склеїти до купи, як словами „donoszę tobie” – се її саму дражнило, – і так ні один лист до Зоні не був ані скінчений, ані посланий¹⁴.

Отже, на думку поетеси, справжні листи можуть писати зрілі люди, а класифікація листів, епістолярної спадщини включає екстралінгвістичні

¹² ЛЕСЯ УКРАЇНКА, *Голосні струни*, [в:] ТА Ж САМА, *З людської мови: Проза*, Київ: Видавництво „Худ. література” 2015, с. 158-159.

¹³ Див.: Т.А. КОСМЕДА, *Ego i Alter Ego Тараса Шевченка*.

¹⁴ ЛЕСЯ УКРАЇНКА, *Приязнь*, [в:] ТА Ж САМА, *З людської мови...*, с. 274.

чинники, соціальні параметри, зокрема й віковий ценз: листи дитячі, молодих людей, зрілих мовних особистостей та листи представників старшого покоління, звісно, відрізняються.

Як видається, художня спадщина поетеси потребує послідовного вивчення відображення її ставлення до процесу писання листів, значущості епістолярної спадщини загалом.

Що ж до історії збирання й публікації листів Лесі Українки, то вона сягає 1911 р., коли ще за її життя Михайло Павлик опублікував три її листи. Після смерті Лесі її листи з'являлися в різних виданнях¹⁵. На сьогодні епістолярна спадщина Лариси Петрівни Косач складає близько 900 листів, і, як вважається, можливості виявлення їх ще не вичерпані.

Епістолярій Лесі – листи до осіб, що складали найближче її родинне (мати, батько, брати, сестри, родина Михайла Драгоманова, тітка Олена Тесленко-Приходько та ін.) і літературне оточення (Іван Франко, Михайло Павлик, Ольга Кобилянська, Василь Стефаник та ін.). Відомо понад сорок адресатів письменниці, листи до яких зібрані частково. Сучасники письменниці засвідчують, що в окремі дні поетеса писала до десяти листів. На жаль, Леся не зберігала листів, адресованих до неї, оскільки боялася, що ті листи можуть зашкодити їхнім авторам у разі обшуку в її помешканні, тому вона всі листи знищувала, і сьогодні немає змоги проаналізувати епістолярний діалог письменниці з її дописувачами.

За свідченням Ольги (сестри Лесі Українки), перший лист був написаний майбутньою письменницею, коли їй ще не було й шести років, порівн.: *А на початку 6-го року життя вчилася писати навмисне для того, щоб написати першого в житті листа до своїх любих дядька та дядини Драгоманових*¹⁶.

Аналіз епістолярію Лесі дає змогу докладніше вивчити її „мовну біографію”. Дослідження листів письменниці 1980–1990 рр. засвідчує наявність значної кількості росіянізмів. Очевидно, вони вказують на формування суржикового мовлення в середовищі носіїв української лінгвокультури, порівн.: звертання до батька – *папа*, до бабусі – *бабушка*, а також низка загальноновживаних слів, як-от: *болізьнь, кровать, морожене, настоящий, пароход, письмо, пол, приятность, стакан, стул, чулки* і под., частотні дискурсивні слова: *вообще, іменно, нарошне, послі, напрасно* та ін.,

¹⁵ Див.: *Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки. Листи Лесі Українки*, <http://www.l-ukrainka.name/uk/Corresp.html> [доступ: 10.04.2016].

¹⁶ Див.: *Спогади про Лесю Українку*, Київ: Видавництво „Наукова думка” 1971, с. 42.

дієслівні форми (*вспоминаєм, кончить, кружиться, получили, совітує*; до речі, під час уживання інфінітивних форм переважають, як і в Тараса Шевченка, стягнені форми, як-от: *писать, ходить, їхать* та под., що поширені й нині в мовленні мешканців Сходу України), зросійщені етикетні словосполучення, напр.: *ізвініте мене* та под.

Леся Українка активно використовує й полонізми, що було й залишається характерною рисою діалектного мовлення мешканців Західної України, напр.: *мі, завше, тільки, скільки, хтіти, жадний, масажна курація* (порівн.: *Після тижня масажної курації нога моя розтроюдилась так, що й ступить було годі* – лист до брата Михайла від листопада 1889 р.), *довжелезна курація* (лист до М. Драгоманова від 24 XII 1890 р.) і под.

Для інтимної номінації українського мовлення Леся використовує прислівник *по-нашому*, порівн.: *Я говорила з перекупкою по-нашому* (лист до матері від 18 VII 1889 р.), а російську мову Льва Толстого називає *най-кацапішою* (лист до М. Драгоманова, написаний у червні 1888 р.), Як бачимо, порушуючи граматичну норму (модельовання форми найвищого ступеня порівняння від відносного прикметника), вона породжує норму прагматичну. Крім того, письменниця вважає, що Лев Толстой зображує *крайню кацапцину*. Письменниця не любила Московщини й писала про це досить відверто, порівн.:

Так оце ми з тобою і в Московщину поїдемо!.. Гай-гай!.. „Не к добру это!”. Так чогось мені здається: нам, українцям, не щастить доля ніколи в тій Московщині. „Срежут” вони мене ще там добре. А врешті ще побачим, як там буде! Може, й не такий чорт страшний, як його малюють (лист до матері від 4 III 1890 р.).

Урбанонім *Москва* Леся „супроводжує” інтимізованим займенником партикулярного типу (*той*) з вираженим негативним оцінним значенням: *в тій Москві...; Хотіла б їх ще побачить перед тією Москвою!..* А в листі до М. Драгоманова від 18 XII 1890 р. поетеса використовує негативно забарвлений етнонім *москаль* і цікавиться витоками культури росіян: *Ще хотів Миша знати вашу думку про те, чи не єсть признак монгольського впливу на москалів їхня орнаментика з людськими та звірячими фігурами?*

У листі до Михайла Драгоманова Леся Українка ставить і питання, що стосується проблеми єдності України. Традиційно вважають, що саме Леся Українка стала „об’єднавчим «містком» між двома розірваними час-

тинами України”¹⁷. Її хвилює, чи повинна функціонувати „жива” українська мова, чи повинні українці писати російською мовою, порівн.:

...мене жаль бере, що у нас на Україні ніяк не скінчаться одвічні сії спори, та й як мають скінчитись, коли сперечники одно одного не розуміють. Мені вже самій страх обридли оці теми: **чи треба писать чисто народним чи не чисто народним складом, тенденційно чи нетенденційно, чи Галичина та Волинь все одно що Україна, чи ні, чи треба писать наукові праці по-українськи, чи краще, може, по-російськи**, і т.ін. (лист від 18 XII 1890 р.) [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Порівн. також:

...Дехто теж нарікав, що я ховаюсь від „народних” тем і складу мови народної, лізу в літературщину та „інтелігентствую”, але тут, певне, вся біда в тому, що я інакше розумію слова „народність”, „літературність” та „інтелігенція”, ніж як їх розуміють мої критики (лист до М. Драгоманова від 18 XII 1890 р.) [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Видається, що своєю діяльністю поетеса однозначно відповіла на такі непрості питання, які не знайшли остаточного розв’язання ще й сьогодні. Натомість маємо нині наслідки відповідної традиції у вигляді російської агресії, оскільки Росія почала надто активно „захищати” так зване російськомовне населення України, російськомовних українців. А для кого існує московська загроза й для якої мови – це Леся Українка добре розуміла ще наприкінці ХІХ ст., що засвідчують її ж его-тексти.

Поетеса висловлює вдячність своєму дядькові, який пояснював їй складні питання онтології України та української мови, порівн.: *Тепер я слухаю Вашої ради і „спасаюсь від українсько-російського невежества”* (лист до М. Драгоманова від 18 XII 1890 р.).

Цілком свідомо письменниця вводить у свій епістолярний дискурс чужоземні вкраплення з російської, польської, французької, німецької, італійської, латинської мов, використовуючи, крім кирилиці, й латиницю, репрезентуючи свій європеїзм, інтертекстуальність, напр.:

Уліти мої їдуть (лізуть), тільки дуже-дуже помалу... „когда-то будут!”... А от Миші стидно, що лінується писать свою уліту, адже ж, здається, не під тропіками живе, то не повинен би так предаваться **dolce far niente**; ... після того вони завели зо мною розмову, вибрали мені кавуна, „**который полутше**”, – і знайомість готова (до матері від 18 VII 1889 р.); Правда, я людина без діла – „**праздношатаю**”

¹⁷ І. Ольшовський, *Леся Українка. Містика імені й долі*, Луцьк: ВМА „Терен” 2005, с. 47.

щаяся”, але зате у мене єсть такі перешкоди, яких ви не маєте, і, дай боже, щоб ніколи не мали... От перша перешкода – „**moje miłe zdrowie i powodzenie**” (до брата Михайла від листопада 1889 р.); От тільки одно мене бентежить, знаєш, тес „**mens sana in corpore sano**” (а мені таки все не ліпше, а либонь, чи не гірше – може, й різать прийдеться), ну, та якось-то буде; Отже, найперш треба „**привести в известность**” все, що єсть готового з перекладів і я сей переклад таки думаю у неї „**весьма очень искусно виканючить**” (до брата Михайла від 26-28 XI 1889 р.); Мама совітує назначить для одеської кна-кни Ауербаха „**Schwarzwaldergeschichten**” і що-небудь з руського... і (я, правду сказать, не маю о нім **żadnego pojęcia**) (до брата Михайла від 8-10 XII 1889 р.); вже нічого робить – прийдеться „**изучить нравы общины Красного Креста**” (до матері від 15 II 1890 р.); Одначе наш **cousin** пише по-руськи зовсім не згірше! ... Шкода, що Лідянка не назвали Цветаном, хоч і Дмитро нічого собі ймення. Який чудний почерк у нашого **cousin'a**, якийсь уже болгарський (до матері від 1 III 1890 р.); **Resurrexi!** От і знов беруся здійсмати „сізіфовий камінь” догори!.. (до брата Михайла від 18 V 1890 р.); Ну, та **es ist eine alte Geschichte**... (до М. Драгоманова від 18 XII 1890 р.) та ін. [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Розмірковує письменниця про необхідність знання італійської та англійської мов. Вона залишила оригінальні міркування про „моду” на мови, напр.:

А з англійською поезією не буде ніяк, поки хто з нашого товариства не вивчиться по-англійськи. Якби мене німка не збавила, то досі я б уже добре підучилась по-англійськи, ну, а так, то що ж робить! **Самоучкою я не можу вивчитись по-англійськи, але по-італьянськи можу,** тільки ти як їхатимеш сюди, то купи мені італьянський словар (як нема італьянсько-руського, то італьянсько-французький) і книжку іт[альянську], одну з тих, що ви маєте перекладать. Я вже трохи знаю граматику, а для перекладів практичного знаття не треба. Леопарді „Діалоги” (в прозі) я можу вам хоч зараз перекласти, бо у мене в „Пантеоні” вони єсть і написані зовсім не трудним складом, але його вірші, так само, як і всякі інші, я наважила перекладать тільки з італьянського (до брата Михайла від 8-10 XII 1889 р.) [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Згодом у листі до М. Драгоманова від 24 XII 1890 р. Леся знову наводить міркування про відсутність популярності англійської мови, але прозорливо розуміє необхідність її вивчення, порівн.:

Найгірш діло стоїть в нас з англійськими авторами, бо сю мову дуже мало хто знає, хоч деякі і збираються зайнятись нею. Бувши в Одесі, я хотіла учитись по-англійськи і навіть вже знайшла собі учительку, але той проклятий масаж усе мені перебив. Тепер прийдеться учитись самій, хоч се і трудно. **По-італьянськи я вже трохи підучилась сама** і коли дістану собі книжок та словаря, то,

може, й про перекладання можна буде подумати. „В ожидании будущих благ” **надолужаю французьким та німецьким** [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Порівн. також:

...**вивчила недавно італійську граматику** і тепер для вправи читаю книжки, **хочу скоріше навчитись добре тямити по-італійськи** (до М. Драгоманова від 18 XII 1890 р.) [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Отже, як бачимо, Леся Українка, як і Іван Франко, була поліглотом, оскільки мала добру мовну компетенцію не лише щодо рідної української мови та мови російської як мови колоніальної Росії, володіла розмовною формою українського „живого” мовлення, прообразом суржикового мовлення, але й була вправна в польській, болгарській, чеській, французькій, німецькій, італійській, латинській та грецькій, добре оволоділа англійською, прагнула вивчити іспанську. Здійснювала чудові переклади, користуючись названими мовами. За висловом сестри письменниці Ольги, Лесина здатність до мов є „найпоказовішим свідченням гармонії Лесі Українки з материнським родовим іменням” („драгоманівська риза”)¹⁸.

Із листів письменниці дізнаємося про її культурологічні зацікавлення, роздуми, реальні факти доквілля, насамперед про те, що наприкінці XIX ст. в Києві молодь вже виражала симпатію до Європи, прагнення до європеїзму, а не до Московщини. Адже традиційно вважають, що лише Галичина наприкінці XIX ст. була поєднана з європейською культурою, спільнотою, про що неодноразово писав Іван Франко, якого ще за життя називали європейцем. Отже, Леся Українка розвінчує ще один міф радянської епохи, порівн.:

Миша, дознавшись, що я пишу до Вас, просить ... написати Вам, що **серед княн молодих остатнього часу починає ширитись європеїзм; вони починають учити європейські мови і інтересуватись європейською літературою** (до М. Драгоманова від 24 XII 1890 р.) [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Хоч із того часу пройшло понад 100 років, Москва продовжує робити спробу переконати українців, що Євросоюз їм не потрібен, що вони не європейці.

Епістолярій поетеси містить інформацію й про те, як її називали в родинному колі, зокрема в листі до Драгоманових від 14 I 1981 р. маленька

¹⁸ Цит. за: І. Ольшовський, *Леся Українка. Містика імені...*, с. 30.

Леся зазначає: *Мене переіменували на Лесю. Сестра Ольга з цього приводу зауважує: Лесю до 5-ти років звали Лосею, а тоді вона перейменувалася на Лесю, бо їй не подобалося ім'я Лося*¹⁹. Очевидно, *Лося* – ще один зменшувально-пестливий варіант від зменшувального ж *Ло[ру]ся* (справжнє ім'я поетеси – Лариса). „Звідси, до речі, й дитяче прізвисько «Мишолосіє», яким дорослі «нагороджували» юну Косачівну та її улюбленого брата Михайла»²⁰. Іншим родинним жартівливим її прозвищем було *Зея*, яким вона підписувала деякі листи, напр., лист до матері від 4 III 1890 р.

Леся Українка – надзвичайно щира й ніжна особа, про що свідчить її мовлення: звертання до рідних, особливо до матері – *мамочко-голубочко; люба матуся; мамочко, голубочко, ластівочко* і под., хоч „стосунки Лариси Петрівни з матір'ю не можна назвати ідилічними (бо ж обидві – незалежні творчі натури)»²¹, крім того, дослідники біографії письменниці вказують на „недолюбленість» з боку матері, для якої Леся (дивно, але факт) не була бажаною дитиною (тим паче, що вдалась вона в батька – Петра Косача, котрий, судячи з усього, не був авторитетним для Ольги Петрівни як чоловік)»²².

У листах до брата Михайла вона завжди підписувалася *Леся* або *Твоя сестра і товаришка Леся*, наголошуючи, що між нею й братом існували стосунки не просто родинні: вони ще й товариські, дружні. У тяжкі періоди свого життя письменниця підписувалася *Твоя безталанна сестра Леся*, натякаючи на свою нелегку долю.

У листах Лесі Українки виявлена її індивідуально-авторська словотворчість, оскільки використано багато okazіоналізмів. Є низка мовних одиниць, що номінуються в мовознавстві як камерні, тобто такі, що відомі невеликому колу осіб, лише тим, хто пов'язаний відповідними стосунками, зокрема родинними, дружніми, любовними, тобто інтимними. Вони репрезентують зразок „зашифрованого”, „закодованого” мовлення, яке не можна зрозуміти без відповідного декодування, напр., у листі до Драгоманових Леся пише: *Я не знаю, чи вміє ваш драгоманець говорити*. Тут слід пояснити, що 27 III 1877 р. у Драгоманових народилася дочка Аріадна (Рада), тобто *драгоманцем* Леся називає свою маленьку двоюрідну сестру Раду; *Лідиком* (порівн.: *Щиро поздоровляю Вас і Лїду з ма-*

¹⁹ Див.: *Спогади про Лесю Українку...*, с. 42.

²⁰ І. Ольшовський, *Леся Українка. Містика імені...*, с. 35.

²¹ Там само, с. 47.

²² Там само, с. 50.

лим *Лідиком* (до М. Драгоманова від 24 XII 1890 р.) – Дмитра Шишманова, сина Лідії та Івана Шишманових, свого небіжа; *неграми* (*негриками, негринятами*) вона жартівливо прозвала своїх молодших сестер і брата Миколу (порівн.: *Негриків ще раз цілую! Прощайте, негринята!* (до матері від 4 III 1890 р.); для звертання до них інколи використовувала й лексему *тигри* (*тигрики*) чи композитні утворення *тигро-негри*, порівн.: *Усіх тигро-негрів щиро цілую* (до матері від 18 VII 1889 р.). Від цих номінацій утворюються й похідні дієслова, напр.: *Тигри (Микось і Оксана) зробились настоящими „жерчиками” [...] і тепер вони здоровісінькі, нігрять і тигрять, „як не може бути”...* (до матері від 26 VI 1980 р.).

Уліти – це літературні задуми, твори, що зріють і пишуться дуже поволі, жартівлива назва від російського прислів'я *Улита едет, когда-то будет*, звідси вираз *про улітячу справу* – значить „про літературні справи”; крім того, від цього оказіонального слова утворюються похідні, зокрема дієслова *улітити, доулітити*, порівн.: *Ну, та дасть біг, доулітичу все благополучно; Що ж ти тепер робиш, чи в математику затопився, чи по Києву прохолоджуєшся, чи, може, що улітиш?*

Кна-кна – так називав у ранньому дитинстві брат Лесі Українки Микола все тонке й довге, зокрема й брата Михайла, який був високий і тонкий, тому словом *кна-кна* Леся Українка жартома номінувала всіх хлопців, частіше студентів; від цього новотвору письменниця також продукує похідні, напр., *не по-кна-княчому*, порівн.: *Маєш „знаків запитання” досить, аби хіть одписати на їх гарненько, а не по-кна-княчому, жемчужним способом* (до брата Михайла від IX 1889 р.).

Пуца – це домашнє псевдо сестри Ольги. Такі домашні прізвиська мали й інші брати й сестри (порівн.: *З ким там негри застаються? Чи папа з ними буде? Поцілуй їх там од мене всіх, Пуцика, і Уксуска, і Кахіню, і Дроздика, нехай будуть мені здорові усі!* (до матері від 4 III 1890 р.). А ще Леся образно називали своїх молодших сестер і брата *хрущами*, оскільки останні дуже любили хрущів, часто їх ловили, та й самі шуміли, як хрущі.

Інколи Леся вживає новотвори на базі іншомовних слів, напр.: *ревізм* – слово, штучно створене від французького *gêve* (мрія), тобто *мрійність*, порівн.: *Миша, що раджу: пиши-но ти уліти, бо твоя „Кушетка” проймає навіть серце, ревізмом пойняте способом* (до брата Михайла від IX 1889 р.).

Леся Українка, як бачимо, приділяє велику увагу слову, надає рекомендації стосовно вживання окремих лексем, демонструє порівняльний аналіз:

поетеса підтверджує добре знання різних мов, що ілюструє, напр., *P.S.* в листі до брата Михайла, написаного в листопаді 1989 р.:

P. S. От що: на нашій групі ти вийшов найкраще; приїхавши, виб'ю тебе, щоб не капризував і не перебирав портретами. Слово „маятник”, я думаю, можна так залишити, бо корінь сього слова український. Маятник по-болгарськи **махалце**, по-сербськи – **шеталиця**, по-чеськи – **kywadlo**, по-польськи – **wahadlo**, по-галицьки – **пендель**, **кивало**. Вибирай, що хочеш, або zostав так [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Цікавим є й оказіональне використання неологізму кінця XIX ст. *ентузіазм*, від якого утворене відповідне дієслово, напр.: *Біля нас на хорах стояв Павло Комаров і Циганков (кна-кни, що були торік в Одесі) і теж „ентузіазмувались”* (до матері від 4 III 1890 р.). А від грубо-просторічного дієслова *жертти* Леся Українка моделює демінутив „*жерчики*”, цілком нейтралізуючи грубу семантику, порівн.: *Тигри (Микось і Оксана) зробились настоящими „жерчиками”, сьогодні докінчили останні вишині, кінчають полунички і починають порічки та малину* (до матері від 26 VI 1980 р.).

Цитуючи варіант свого вірша *Contra spem spero!*, Леся Українка називає його *безнадійно-надійним віршем* (до брата Михайла від 18 V 1890 р.), репрезентуючи тавтологічний композит і моделюючи мовну гру.

Глибоке знання української мови виявляється в тому, що поетеса використовує чимало фразеологізмів, своєрідно маніпулює ними, напр.: *риба шука, де глибше; чиї би телятка мичали; дай боже нашому теляті вовка піймати!; кебетти не маю; не такий чорт страшний, як його маляють; одна біда не йде, а копу за собою веде; не варт собі голови сушити; варити воду; надто велика честь; брати у шори* та ін. Трансформуючи фразеологізми, Леся Українка створює нові образи, порівн.: *Я таки остатнього часу сиділа „на безкнижжі”* (до матері від 18 VII 1889 р.). Простежуємо мовну гру: упізнаємо трансформацію фразеологічної одиниці *на безриб'ї і рак риба*.

Крім того, інтертекстуальність письменниці виявляється у використанні відомих висловів, явних і прихованих цитат, рядків із художніх чи фольклорних текстів, алюзій і под., напр.: *Ой чи живі, чи здорові всі родичі гарбузові?* (до брата Михайла від IX 1889 р.), *Першу ніч я провела тоді, як тінь в Дантовому пеклі, – з плачем і скрежетом зубовним* (до брата Михайла від IX 1889 р.); *як мовить Гомер, „що раз дано, того одбирати не годиться”* (до брата Михайла від 26-28 XI 1889 р.); *вона*

була „*остатня мозіканка*” (до М. Драгоманова від 24 XII 1890 р.); *здіймати „сізіфовий камінь” догори* (до брата Михайла від 18 V 1890 р.).

Поетеса також використовує прецедентні слова чи вирази своїх близьких, що належать до камерних мовленнєвих одиниць, напр.: *Почну його перекладати, як тільки виправлю свою уліту, котра вже скінчена, але я роблю їй, як мама каже, вигризку* (до брата Михайла від 26-28 XI 1889 р.); „*обо всем переговорить*”, *як говорить тьотя Саша* (до брата Михайла від IX 1889 р.).

Емоційність Лесі виявляється у вживанні значної кількості вигуків та вигуківих конструкцій, низки часток, напр.: *От іще була б штука!* (до брата Михайла від IX 1889 р.); *Тільки що одержала твій лист і, прочитавши, зараз же за перо!*; *Нема що й казати про те, що я візьмуся тепер до роботи так, що тільки ну! Що залежатиме від мене, я все зроблю, ба – що ж мені й робити, як не се! Аже, як би там не було, а література моя професія; Ага, от іще!* (до брата Михайла від 26-28 XI 1889 р.); *Ну, а так, то що ж робить!* (до брата Михайла від 8-10 XII 1889 р.) та ін.

Зазвичай у листах їхні автори щиро визнають свої помилки, пишуть про недоліки, бувають критичними до себе. Листи Лесі Українки свідчать, що вона надто самокритична. Лариса Косач безжально „викриває” свої, на її погляд, негативні риси, розмірковує про недоліки, зокрема й комунікативні невдачі, що засвідчує відповідний контекст: наведемо важливе висловлювання поетеси в листі до М. Драгоманова, написаному в червні 1888 року:

Я лицем і подобою, здається, мало змінилась, хіба що не така біла, як була, **характер мій, я сама це бачу, якийсь скритний, хоч мені й самій це не подобається**, завжди я стараюсь бути якось ширіше, вільніше, але **бачу сама, що все не так виходить, як би я хотіла: в мене виходить жарт тоді, коли я хочу говорити поважно, а коли я хочу говорити щиро, то це теж якось не так виходить, і від сього усього я не можу відчепитись** навіть при розмові з мамою і Мішею, а вже з другими, то нічого й казати; я, по правді сказавши, й тепер трохи дивуюсь, що мені так легко пишеться до Вас, Ви своїм листом якось привернули мене до себе ще більше, ніж перше, бо перше я таки трохи боялась писати до Вас, а тепер я бачу, що [Ви] з мене б не посміялись, якби я що й не дуже то дотепно написала, **бо Ви знаєте, що я не стільки вчилась, скільки б хотіла, та й тепер не можу як слід своєю наукою зайнятись, не дуже багато читала** [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Тут Леся репрезентована як щира, довірлива й дещо наївна людина.

У листі до брата Михайла від 18 V 1890 р. письменниця також висловлює незадоволення своїм характером, порівн.:

Однак без жартів скажу я тобі, чого найбільш мені жаль: я думаю, що того всі так не дбають про обіцянки, дані мені, бо **думають собі, що в мене така плоха вдача** (знаєш славетне слово „безхарактерность“?), що мені не тільки можна слова не дотримати, а навіть можна й не згадувати про те слово, бо однак **я не тямлю постояти за себе. Отака думка мене дуже мучить, і надто б я хотіла, щоб се було неправда**, та вже при тому хотіла б знати причину, для чого справді ніхто мені віри не дотримав? [жирний шрифт автор. – Т. К.]

Леся Українка критично розмірковує про досягнення світової літератури, зокрема й російської, не завжди схвалюючи її розвій, що ще раз засвідчує відсутність у поетеси сліпого захоплення культурою Росії:

З французьких книжок, окрім Жорж Занда, я мало читала в першовитворі, більш у перекладах і то з новітніх натуралістів школи Золя, котрі мені зовсім не подобаються, бо мені здається, що в їх більше страхів різних, ефектів, ніж тої правди, або сама безпросвітна бридота. За це ж я не люблю і Толстого, та ще й за його містицизм. Я ж, як нарешне, читала більш усього його остатні твори, в котрих [або] окрім чортів та ангелів нічого не видко, або само тільки страхіття як, наприклад, „Смерть Івана Ільича”. – „Власть тьмы” мені теж зовсім не подобається, отже, я й просила прислати її не для того, щоб я так уже кохалась у Толстому, а для того, щоб побачити, як може вийти така крайня кацапщина у французькому перекладі.

Письменниця подає слушні зауваження й щодо якості перекладів та потреби перекладати певні художні твори, порівн.:

Читала я раз, не пам'ятаю чий, переклад „Тараса Бульби” по-французьки, взагалі він дуже гарний, але в тих місцях, де вживаються народні вирази, то дуже смішно виходить в дослівнім перекладі: наприклад, сучий син у його *fil de chien*, матінка та *petite mère* і т.і. Сцени на Запоріжжі теж чудно виходили. Тож коли „Тарас Бульба”, котрий все ж літературною мовою написаний, так чудно вийшов у перекладі, то яка ж може бути „Власть тьмы”, котра писана найкацапішою мовою. Щодо перекладів Тургенева, про які Ви мені писали, то я б дуже хотіла мати який-небудь з їх, найлучче коли б „Записки охотника”; я маю тепер усі твори Тург[енева] (мама недавно подарувала мені): читаю знов усе, дещо уперше читаю, дещо вдруге. Ліля наша теж гризе його, я тому рада, бо вона багато глупости читає, а Тург[енев], може, її одіб'є від того. Оце б я ще писала та й писала, а тут треба вже кінчати, бо вже й так підганяють, кажуть, на пошту спізнюся, а тут ще Ліля нависає з дітьми, тягнуть кудись іти з ними, та нехай іще до другого разу, а то й так уже наскребла... (до М.П. Драгоманова від VI 1888 р.).

Як видається, питання теорії і практики перекладу мають цікавий виклад у листах поетеси, що потребує окремого опрацювання.

Інколи фрагменти листів Лесі яскраво демонструють її талант письменниці, репрезентуючи неперевершені описи природи, подання цілої гама кольорів, їхніх відтінків. Для прикладу наведемо лист до брата Михайла, написаний у жовтні 1888 р.:

Поїхали ми собі назад у Одесу. Ну та й море ж було у той день! Певне, вже так задля нас вигладилось та причепурилось: синє-синє, з білими гребнями, з рожевими одблисками, з темно-зеленими тіннями, з золотими іскрами при заході сонця. Я все стояла з того боку парохода, де не видно берега, не хотілось мені його бачити, хотіла я бачити море в цілім просторі його, у всій красі його, а земля заважала б сьому.

Поетеса вважає, напр., що сніг пахне: таким є її світовідчуття, порівн.:

Але по обіді приходить Кох знову і заявляє: „А знаєте, надворі снігом пахне”. Оксана завжди при тому заспориться, що сніг ніяк не пахне, але Микось на своєму стоїть. **А я теж думаю, що вже пахне снігом**, і помалу перебираюсь на зимовий стрій (до брата Михайла від VI 1889 р.) [жирний шрифт автор. – Т. К.].

Леся експериментувала в епістолярному жанрі. У неї є листи, написані у формі вірша, одне з таких послань адресоване у квітні 1990 року брату Михайлові. У цьому вірші є епілог і післямова, тобто своєрідна структура, виконаний він у жартівливо-іронічній тональності, порівн.:

Которогось там марта / І дев'яностий рік! / Сьогодні дням і числам / Я загубила лік. / Михайлику мій любий! / Я зважила собі / Сьогодні написати / У віршах лист тобі. / Перо й чорнило маю, / Натхнення лиш нема! / А надо мною муза / Стоїть, як стовп, німа. / В лихим гуморі муза / Так само, як і я, – / Прив'язана за ногу / Фантазія моя. / Ба, що ж робить! не всім же / На світі вільним бути, / Століття люди б'ються, / Щоб воленьки здобуть!.. / Коли ж принципіально / Питання розібрати, / То видно, що не варто / Над ним і сумувати. / Філософи новітні – / Ти, я та пан Максим – / Давно вже порішили / З питанням мудрим сим. / На чім тоді ми стали, / Ти знаєш сам здоров. / Отож нема потреби / Про те казати знов. / Коли мені поможе / Аполлон, ясний бог, / Зложу я на сю тему / Чудовий „тріалог”. / Вернусь на ґрунт „реальний”, / До ближчих, власних справ: / Учора мене папа / Як слід у шори вбрав! / Вночі тепер сплю мало / А ледве сліз не ллю, / А вдень зо всеї сили / Об землю лихом б'ю. / Могла б про „сміх крізь сльози” / Згадати я при сім, / Але вже с'я тема / Давно обридла всім!.. / Але переконання / Я здобула святе: / З принципів трьох найкращий / Єсть принцип – Liberte. / Тепера справоздання / З життя свого здаю: / Приїхавши, я три дні / Жила, як у раю. / Три дні мені ні в чому / Ніхто не заважав, / Була собі я вільна / Від всяких прикрих справ. / Тепер мені здається, / Що то було у сні! / Тепер мені настали / Години навісні... / Еге ж! Переписала / Я Гейнові пісні, / Сиділа, як заклята, / Над ними я три дні. /

Вже могу я сказати: / Grace a Dieu c'est fini! / Бо вже та переписка / Увірилась мені. / Тепера буду мучить / Альфреда де Мюссе / І як допоможуть музи, / То подолаю все. / Перекладу найперше / Елегію „Lucie”, / Там „Le mie prigioni”, / А там і „Ночі” всі. / Помучитись прийдеться / З усім тим не на жарт, / Але ж „козацька слава” / Теж чого-небудь варт!.. / Коли ж на мене прийде / Годинонька така, / То мушу написати / Що-небудь для „Дзвінка”. / Ну, як же там „Плеяда”, / Як справи йдуть у нас? / Чи „Музи співодайні” / Навідують там вас? / Чи будеш ти писати / „Нечімнее” своє? / А може, воно досі / Написане вже є? / Conseil legislatif наш – / Чи він вже де збиравсь? / І як там делегат наш / На йому пописавсь? / Однак про сеє довго / Прийшлося би писать; / Вже до твого приїзду / Прийдеться подождать. / Коли ви там зберетесь, / То там судить-рядить, / Для нашого видання / Обложку встановить. / Вже мушу я кінчати, / Вже годі віршувать, / Бо починає теми / Для віршів бракувать. / Прости за schlechte Versen / Без толку, без пуття – / Тепер мое писання / Таке, як і життя. / Коли ти жірондистів / Побачиш наших де, / Скажи їм, що усіх їх / Vita Charlotte Corde! / Тепер, мій любий брате, / Мій друже, прощайвай / Та з Києва додому / Хутенько прибувай.

Твоя сестра Леся.

P. S. А ти знаєш, що недавно / Оце я утяла? / Die Armesunderblume / Таки перемогла!
Епілог: ...Але вже годі мі співать, – / Позаяк музи співодайні / Не хтять натхнення мі вспирать.

Цей лист написано весною 1890 р., коли Леся була два місяці прикута до ліжка так званими „липкими кайданами”, у Колодяжному, куди вона повернулася із Києва в березні. Сила духу Лесі не зраджувала їй, оскільки поетеса іскромотно жартує, моделює легкий гумор, гірку іронію, створює піднесений настрій.

У тексті наведеного листа простежуємо характерні риси епістолярію поетеси, до яких належать: чужоземні вкраплення, прецедентні імена, вирази, інтертекстуальність, зокрема й алюзії (напр., „Музи співодайні” – це вислів із пародії В. Самійленка на вірші галицьких поетів, гоголівський „сміх крізь сльози” та ін.), оказіоналізми, мовна гра, пародіювання. Виразно простежуємо й характерні риси „живого” мовлення українців. Це насамперед діалектизми, фольклоризми, властиві для її стилю стягнені форми дієслів, нестягнені форми прикметників чи займенників, система розмовних часток, вигуків та інших дискурсивних слів для вираження високої емоційної температури мовлення, посиленої експресивності, чому сприяє й розгалужена система розділових знаків (знак питання, знак оклику, знак оклику і три крапки), що репрезентують відповідну дискурсивну прагматику.

Наголосимо також, що за епістолярною спадщиною Лесі Українки поставлено моновиставу *Та вір мені, що я тебе любила*²³.

Уважаємо, що сучасна поліфункційна лінгвістична парадигма знань сприяє актуалізації нових вимірів у дослідженні епістолярного дискурсу Лесі Українки. Поєднання лінгвопрагматичного, соціолінгвістичного, комунікативного та культурологічного дослідницьких підходів дає змогу докладніше описати „мовну біографію” поетеси, а також окреслити її мовну, комунікативну, емоційну компетенцію. Важливо й те, що лінгвокреативність Лесі репрезентує модель вишуканої мовної особистості українки загалом, що важливо для розвитку української лінгвоперсоналогії.

БІБЛІОГРАФІЯ

- АРКУШИН Г.Л., *Варіанти імені, жартиєліві прізвиська, псевдоніми та криптоніми Лесі Українки*, „Дивослово” 1995, № 2 [ARKUSHYN H.L., *Varianty imeni, zhartivly viprizvyu-s'ka, psevdonimy ta kryptonimy Lesi Ukrayinky*, *Dyvoslovo*” 1995, № 2]
- БОГДАН С., *Вералізація концепту свято в епістолярній поведінці Лесі Українки*, „*Studia Ukrainica Poznaniensia*” 2013, z. 1, s. 23-38 [BOHDAN S., *Veralizatsiya kontseptu svyato vepistolaryniy povedintsi Lesi Ukrayinky*, „*Studia Ukrainica Poznaniensia*” 2013, z. 1, s. 23-38].
- БОГДАН С., *Епістолярна поведінка українців у XIX-XX ст., навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.*, Луцьк: Видавництво Вежа-друк 2013 [BOHDAN S., *Epistolaryna povedinka ukrayintsiv u XIX-XX st., navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl.*, Luts'k: Vydavnytstvo Vezha-druk 2013].
- Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки. Листи Лесі Українки* [Entsyklopediya zhyttya i tvorchosti Lesi Ukrayinky. *Lysty Lesi Ukrayinky*], <http://www.l-ukrainka.name/uk/Corresp.html> [доступ [dostup]: 10.04.2016].
- КАНТОРЧУК Г.К., *Антропоніми в листах Лесі Українки*, „Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту” 2001, № 7, с. 66-68 [KANTORCHUK H.K., *Antroponimy v lystakh Lesi Ukrayinky*, „*Visnyk Zhytomyr. derzh. ped. un-tu*” 2001, № 7, s. 66-68].
- КОСМЕДА Т.А., *Ego i Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу*, Дрогобич: Видавництво „Коло” 2012 [KOSMEDA T.A., *Ego i Alter Ego Tarasa Shevchenka v komunikatyvnomu prostori shchodennykovoho dyskursu*, Drohobych: Vydavnytstvo „Kolo” 2012].
- КОСМЕДА Т.А., *Его-тексти Степана Руданського: відтворення комунікативної компетенції та фактів його „мовної біографії”*, [в:] Т.А. КОСМЕДА, Т.Ф. ОСИПОВА, Н.В. ПІДДУБНА, *Степан Руданський: феномен моделювання „живого” мовлення українців*, Харків–Познань: Видавництво „Коло” 2015, с. 189-205 [KOSMEDA T.A., *Ego-teksty Stepana Rudans'koho: vidtvorennya komunikatyvnoyi kompetentsiyi ta faktiv yoho „movnoyi biohrafiyi*”, [v:] Т.А. КОСМЕДА, Т.Ф. ОСИПОВА, Н.В. ПІДДУБНА, *Stepan Rudans'kyu: fenomen modelyuvannya „zhyvoho” movlennya ukrayintsiv*, Kharkiv–Poznan': Vydavnytstvo „Kolo” 2015, s. 189-205].

²³ Див.: І. ОЛЬШОВСЬКИЙ, *Леся Українка. Містика імені...*, с. 46.

- ЛЕСЯ УКРАЇНКА, *З людської намови: Проза*, Київ: Видавництво „Худ. література” 2015 [LESYA UKRAYINKA, *Z lyuds'koyi namovy: Proza*. Kyiv: Vydavnytstvo „Khud. literatura” 2015].
- МАНОХІНА Т.В., *Народництво, модернізм і постмодернізм у лінгвістиці*, Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили 2015 [MANOKHINA T.V., *Narodnytstvo, modernizm i postmodernizm u lnhvistytsi*, Mykolayiv: Vydavnytstvo CHDU im. im. Petra Mohyly 2015].
- ОЛЬШОВСЬКИЙ І., *Леся Українка. Містика імені й долі*, Луцьк: ВМА „Терен” 2005 [OL'SHOVS'KYI I., *Lesya Ukrayinka. Mistyka imeni y doli*, Luts'k: VMA „Teren” 2005].
- РОМАНЧЕНКО І.С., *Михайло Драгоманов і Леся Українка в їх листуванні*, „Наукові записки” 2(1948), с. 172-189 [ROMANCHENKO I.S., *Mykhaylo Drahomanov i Lesya Ukrayinka v yikh lystuvanni*, „Naukovi zapysky” 2(1948), s. 172-189].
- СВЯТОВЕЦЬ В.Ф., *Епістолярна спадщина Лесі Українки*, Київ: Видавництво „Вища школа” при КДУ 1981 [SVYATOVETS' V.F., *Epistolyarna spadshchyna Lesi Ukrayinky*, Kyiv: Vydavnytstvo „Vyshcha shkola” pry KDU 1981].
- Спогади про Лесю Українку*, Київ: Видавництво „Наукова думка” 1971 [Spohady pro Lesyu Ukrayinky, Kyiv: Vydavnytstvo „Naukova dumka” 1971].
- СТАТЄЄВА В.І., *Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX-початку XX ст. (на матеріалі спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.)*, Ужгород: Спалах 1997 [STATYUEVA V.I., *Ukrayins'ki pys'mennnyku pro problemy literaturnoyi movy ta movoznavstva kintsya XIX-pochatku XX st. (na materialy spadshchyny M. Kotsyubyns'koho, Lesi Ukrayinky, B. Hrinchenka ta in.)*, Uzhhorod: Spalah 1997].
- ТОМЧУК Л.В., *Нові аспекти дослідження епістолярію Лесі Українки*, „Філологічні студії” 2005, № 3-4, с. 118-123 [TOMCHUK L.V., *Novi aspekty doslidzhennya epistolyariyu Lesi Ukrayinky*, „Filolohichni studiyi” 2005, № 3-4, s. 118-123].

KREATYWNOŚĆ JĘZYKOWA ŁESI UKRAINKI W JEJ EGO-TEKSTACH
(NA MATERIALE SPUŚCIZNY EPISTOLARNEJ POETKI Z LAT 1870-1890
ORAZ NA PODSTAWIE ANALIZY TEKSTÓW LITERACKICH JEJ AUTORSTWA)

Streszczenie

Artykuł porusza kwestię swoistości spuścizny epistolarnej Łesi Ukrainki. Przeanalizowano jej ego-teksty, w których wyodrębniono charakterystyczne cechy kreatywności językowej poetki, specyfikę odczuwania świata itp. Takie ujęcie tematu pozwoliło prześledzić biografię „językową” poetki, jej intertekstualizm, kompetencje słowotwórcze, właściwości idiosylu epistolarnego czy wręcz cechy osobowościowe. Proces pisania listów pojawił się także w twórczości literackiej Łesi Ukrainki jako jeden z fenomenów aktywności człowieka. Szczegółowa analiza dowodzi, że właśnie na tym polu poetka przejawiała swą skłonność do eksperymentów, a także zaprezentowała swoje poglądy na temat zarówno otaczającego świata, jak i literatury i kultury.

Słowa kluczowe: ego-tekst; praktyka epistolarna; spuścizna epistolarna; maniera epistolarna; „biografia językowa”; intertekstualność; idiosyl.

LESIA UKRAINKA'S LINGUISTIC CREATIVITY IN HER EGO-TEXTS
(BASED ON THE POETESS'S EPISTOLARY WORKS (1870-1890)
AND HER REFLECTIONS ON THE LETTERS IN FICTION TEXTS)

S u m m a r y

The article focuses on the peculiarities of the epistolary inheritance of Lesia Ukrainka. Her texts have been analyzed in which the linguistic creativity of the writer has been singled out. The peculiarities of her vision of the world, her feeling of the world, L. Ukrainka's „language” biography, the specificity of the intertextuality, the ability of the word creativity, the features of the epistolary idiostyle, the signs of the epistolary behavior, the traits of character etc. have been analyzed. The process of writing the letters was represented in her creative work in which she eulogized the epistolary activity. The letter was considered by her as a phenomenon of a human being activity. The analysis illustrates the following: the epistolary inheritance of the poetess indicates her inclination to experiments; the analysis also represents Lesia Ukrainka's views on environment, linguistic political problems, the aspects of translation studies and culturology.

Key words: ego-text; epistolary activity; epistolary inheritance; epistolary behavior; „language biography”; intertextuality; idiostyle.